

The Good Place'in
Yapımcısı ve Senaristinden

MICHAEL SCHUR

Çeviren: Zeynep Alpay

İYİ YERE NASIL GİDİLİR?

THE GOOD PLACE

sander yayınları

İYİ YERE NASIL GİDİLİR?

Translated from the English Language edition of *How To Be Good* by Michael Schur, originally published by c/o C.Fletcher & Company,LLC. This edition arranged through Kayı Literary Agency. Copyright © 2020 C.Fletcher & Company,LLC. Turkish translation Copyright © 2022 by Sola Unitas. All rights reserved.

Tüm hakları saklıdır. İngilizce orijinali, C.Fletcher & Company,LLC C.Fletcher & Company,LLC, tarafından *How To Be Good* adıyla yayımlanmıştır. Bu eser Kayı Ajans aracılığıyla alınmıştır. Bu eserin çeviri sorumluluğu Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.'ye aittir. Bu kitabın hiçbir bölümü yazılı izin alınmadan kopyalanamaz ya da çoğaltılamaz.

SANDER YAYINLARI

Şakayık Sok. No: 40/8 Kat: 2 Teşvikiye Şişli/İSTANBUL
Telefon: 0212 939 76 52 - E-posta: sander@sanderyayinlari.com
www.facebook.com/sanderyayinlari
www.twitter.com/SanderYay
www.instagram.com/sanderyayinlari
<https://sanderyayinlari.com>

ISBN: 9786258064780
Yayıncı Sertifika No: 45798
1. Baskı: İstanbul 2022
İmtiyaz Sahibi: Umut Kısa
Genel Yayın Yönetmeni: Şirin Aydınır
Çeviren: Zeynep Alpay
Editör: Betül Yılmaz
Redaksiyon: Gülnur Gözübek
Son Okuma: Şirin Aydınır
Mizanpaj: Özkan Köse
Kapak Tasarımı: Özkan Köse
Orijinal Adı: How The Be Good

BASILDIĞI YER

Deren Matbaacılık Ambalaj Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
Beylikdüzü Osb Mahallesi Orkide Caddesi 9/Z Beylikdüzü/İstanbul
Sertifika No: 47881

© *Bu kitabın tüm yayın hakları Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen hiçbir yolla kopya edilemez, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.*

İYİ YERE NASIL GİDİLİR?

Her Ahlaki Sorunun Doğru Cevabı

MICHAEL SCHUR

Profesör Todd May'in felsefi titizliğiyle

Bu iş herkesi ilgilendirir.

–Albert Camus, Veba

*Daha iyisini bilene kadar elinizden gelenin
en iyisini yapın.*

Daha iyisini bildiğinizde, daha iyisini yapın.

–Maya Angelou

On binlerce yıl önce, ilkel insanlar ateşi keşfetme ve geliştirme, kaplanlarla ve benzeri tehlikelerle mücadele etme gibi temel donanımları tamamladıktan sonra, gruptan bazıları ahlaktan bahsetmeye başladı. Kıymetli zamanlarının ve enerjilerinin bir kısmını insanların bir şeyleri neden yaptıkları üzerine düşünmeye adanıyorlar ve bu şeyleri daha iyi, daha doğru ve daha adil yapmanın yollarını bulmaya çalışıyorlar. Bu insanlar ölmeden önce, söyledikleri şeyler diğer insanlar tarafından toplandı ve tartışıldı, daha sonra diğer insanlar tarafından toplandı ve tartışıldı, derken ve derken tam da bu âna kadar -ki bu, birkaç düzine bin yıldır dünyanın her yerindeki insanların etik hakkında kesintisiz çok uzun bir konuşma yaptıkları anlamına geliyor- böyle devam etti.

Hayatlarını buna adanmış insanların çoğu bunu para, şan, şöhret için yapmadı eğer peşinde olduğunuz bunlarsa akademi -bilhassa felsefe- en iyi yol değildir. Bunu sadece ahlakın önemli olduğuna inandıkları için yaptılar. Hepimize daha iyi bir yol çizmesi ve bulması adına dünyada nasıl davranmamız gerektiğini esas alan o temel sorular, üzerinde konuşmaya değer. Bu kitap, en büyük minnettarlığımıyla, bu fevkalade ve derin insan sohbetine katılan herkese ithaf edilmiştir.

Ayrıca benim için çok önemli olan J.J., William ve Ivy'ye ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 13

Başlamadan Önce, Okuyucuların
Kafasına Takılabilecek Birkaç Soru 21

Birinci Kısım

**Takriben Seksen Sayfada, Son 2.400 Yılda Ortaya Çıkan
Batı Ahlak Felsefesinin Üç Ana Ekolünden “İyi İnsan Olmak
Üzerine” Çeşitli Teoriler ve Bir Sürü Güzel Şeyler Öğrendiğ-
miz Kısım**

Birinci Bölüm:

Sebepsiz Yere Arkadaşımın Yüzüne Yumruğu
Patlatmalı mıyım? 29

İkinci Bölüm:

Bu Kontrolden Çıkmış Tramvayın Beş Kişiyi
Öldürmesine Müsaade mi Etmeliyim Yoksa Kolu Çekip
Kasten Bir (Diğer) Kişiyi mi Öldürmeliyim? 53

Üçüncü Bölüm:

Yalan Atmalı ve Arkadaşıma Çirkin Gömleğini
Beğendiğimi Söylemeli miyim? 75

Dördüncü Bölüm:

Market Arabamı Market Arabası Rafına
Teslim Etmek Zorunda mıyım? Demek İstedğim...
Oraya Kadar Epey Bir Yol. 95

İkinci Kısım

Öğrendiğimiz Her Şeyi Ele Aldığımız, Terleten Sorular Sorduğumuz, Öğrendiğimiz Şeyleri Cevap Vermek için Kullandığımız ve Ayrıca Bir Sürü Yeni Harika Şeyler Öğrendiğimiz Kısım.

Beşinci Bölüm:

Yanan Binanın İçine Dalmalı ve İçeride Mahsur Kalmış Herkesi Kurtarmaya Çalışmalı mıyım? 117

Altıncı Bölüm:

Az Önce Özverili Bir Şey Yaptım.
Bundan Benim Çıkarım Ne? 133

Yedinci Bölüm:

Evet, Senin Arabana Ben Çarptım.
Peki Ya Katrina Kasırgası Senin Umurunda mı ki? 151

Sekizinci Bölüm:

Birtakım İyilikler Yaptık ve Hayır Kurumuna Bir Miktar Para Bağışladık ve Biz Totalde Gerçekten İyi ve Ahlaken Dürüst İnsanlarız, O Hâlde Bariz Bir Şekilde Üstünde “Müşteri Başına Bir Adet” Yazmasına Rağmen Ücretsiz Peynir Tadımlıklarından Üç Tane Alabilir miyiz? 165

Üçüncü Kısım

İşlerin Gerçekten Zorlaştığı Fakat Bizim Daha Çok Güçlendiğimiz ve Yolculuğumuzu Tamamladığımız, Tamamen Erdemli, Ogun, Ahlakbilimi Açısından Saf Mutluluk Üreten Süper İnsana Dönüştüğümüz ve Ayrıca İçinde İyi Bir Sebepten Biraz Küfür Bulunan Bölümün Olduğu Kısım

Dokuzuncu Bölüm:

Ah, Yeni Bir iPhone Aldın Demek! İyiymiş. Güney Asya’da Milyonlarca İnsanın Açlıktan Öldüğünü Biliyor muydun Peki? 189

Onuncu Bölüm:

Bu Sandviç Ahlaki Açından Tartışmalı Ama Aynı Zamanda Leziz. Yine de Yiyebilir miyim? 209

On Birinci Bölüm:

Etik Kararlar Vermek Zordur. Hiç Vermesek... Olmaz mı? 235

On İkinci Bölüm:

Baristaya Yirmi Yedi Sent Bahşış Verdim ve Şimdi Herkes Twitter’da Bana Bağırıyor, Sırf Milyarderim Diye! Sushi Şefimin Hollanda Antilleri’ne Yaptığım Özel Zeplin Yolculuğum İçin Hazırladığı Yumuşak Kabuklu Yengeç Böreklerini Bi’ Ağız Tadıyla Yiyemiyorum! Bu Haksızlık! 249

On Üçüncü Bölüm:

Batırdım. Üzgün Olduğumu Söylemem Gerekmiyor mu? 271

Final:

Peki Çocuklar: Ne Öğrendik? 281

Teşekkür 291

Notlar 297

Önsöz

Bugün, iyi biri olmaya karar verdin.

Nedenini bilmiyorsun, gerçekten, sürekli canını sıkımayı kafasına koymuş gibi görünen dünyaya rağmen bu sabaha baştan aşağı canlılık, dinçlik ve iyimserlikle uyandın ve dün olduğundan bi' tık daha iyi olmaya kararlı bir şekilde yataktan fırladın.

Bu o kadar da zor olmamalı, değil mi? Sadece yaşayış biçiminde ufak değişiklikler yapmaya ihtiyacın var. Dışarı çıkar-sın, plastik bir bardak görürsün, onu alırsın ve çöpe atarsın. Bu iyi hissettiriyor! Dün olsa o çöpü görmezden gelip yürümeye devam ederdin ama bugün değil bebek! Bugün *daha iyisin*. Bakkalda gezen tavuk yumurtasından ve iyi şartlar altında yetiştirilmiş ineğin sütünden almak için biraz fazla para harcarsın. O ineklerin rezil bir fabrika çiftliğine kapatılmak yerine sevinçle hapır hupur organik çimleri çiğnediğini düşünmek seni gülümsetir. Hatta sığır eti endüstrisinin iklim değişikliği üzerindeki etkisi hakkında okuduğun makaleyi hatırlayarak hamburger eti reyonunu geçip sebze köftelerin tarafını seçersin. Şimdi inekler daha da mutlu! Çünkü ölmediler!

Harika gidiyorsun. Yeni sen, *ortalığı yıkıyor*.

Mahallenin etrafında kısa bir tempolu koşu yaparsın (Sağlık adına!), yaşlı kadının karşıya geçmesine yardım edersin (İnsaniyet adına!), belgesel izlersin (Bilim adına!), haberleri takip edersin (Vatandaşlık adına!) ve yatağa gidersin. Ne harika bir gün.

Ama sonra, tavana gözlerini dikmiş yatağında uzanıyorsun. Başının etini kemiren bir şey var. Sahiden ne kadar 'iyilik' elde

ettin? İyi işler yapmış gibi *hissediyorsun* ama işte yine de geçen yıl ofis tatil partisinde zebra desen bir fötr şapka giyseydin çok iyi taşıyabileceğini hissettin ve hepimiz onun nasıl sonuçlandığını biliyoruz.

Öyleyse şimdi, matematiksel bir rapor vermesi için ne kadar iyi iş çıkardığına dair her şeyi bilen bir çeşit Evrensel İyilik Muhasebecisi'ni arayabileceğini hayal et. Muhasebeci kadın, sevap gününün zor hesaplarını yaptıktan ve Kusursuz İyilik Hesap Makinesi'nden makbuz kestikten sonra sana kötü haberi verir.

O fırlattığın plastik bardak mı? Eninde sonunda okyanusa akacak ve Pasifik Okyanusu'ndaki deniz yaşamını tehdit eden Teksas büyüklüğündeki çöp adasına karışacak. (Uyumadan önce haberleri kontrol ederken okudun bunu ama *senin* bu konuyla bir alakan olduğunu düşünmedin.) Sebzeli köfteler, çok uzak bir yerden karbon ayak izini devasa hâle getirerek yerel marketine sevk edildi ve zihninde canlandırдың inekler aslında bir fabrika çiftliğine kapatılmış çünkü tarım endüstrisi lobicilerinin yazdığı şaibeli yasalar sağ olsun 'organik' ve 'merada otlayan' ifadelerinin yasal tanımları utanç verici şekilde intizamsız. İnekler mutlu değil. Üzgünler. Onlar üzgün inekler.

Durum daha da kötüye gidiyor: Jogging yaparken giydiğin spor ayakkabı, işçilere saatte dört sent ödenen fabrikalarda üretildi. İzlediğin filmi çeken belgeselci, metroda tanımadıklarının saçını koklamayı seven garip bir sapık -aferin, onun cebine on dolar kazandırdın- ve filmi izlediğin yayın platformu aynı zamanda Kuzey Kore hava kuvvetleri için öldürücü, insansız uçaklar yapan çokuluslu büyük şirketin bir parçası. Ah, sırası gelmişken, yardım ettiğin o yaşlı kadın Nazi hatırası koleksiyonunu yapıyor. "Ama çok sevimli gözüküyordu." diyorsun. Hayır! Gizli Nazi. Aslında, daha fazla Nazi eşyası almak için yola çıkmıştı, bunu yapması için karşıya geçmesine yardım ettin.

Süper oldu. Şimdi perişansın. Kendi küçük yönteminle iyi olmaya çalıştın ve dünya yüzüne şaplağı attı. Aynı zamanda

kızgınsın. Niyetin iyiydi ve en azından bir efor sarf ettin. Bu da bir şey sayılmaz mı? Ve *cesaretin kırıldı.* Yaptıklarından çok daha fazlasını yapmaya gücün yetmez çünkü devasa bir hayır kurumu kurabilecek ve günlük hayatımızda uğraşmak zorunda olduğumuz diğer her şey göz önünde bulundurulduğunda etik hakkında düşünecek zamanı, parası ve enerjisi olan bir milyar-der değilsin?

Kısacası: İyi olmak imkânsız ve denemek bile yararsız, hepimiz hormonlu cheeseburgerlerimizden yemeli, çöpümüzü direkt Pasifik Okyanusu'na atmalı ve vazgeçmeliyiz.

Eğlenceli bir denemeydi. Şimdi ne olacak?

Çoğu insan kendini 'iyi'den sayar ve iyi biri olarak sayılmak ister. Bu nedenle, birçoğu (seçeneği olduğunda) 'iyi' şeyi yapmayı 'kötü' şeye tercih eder. Ama çetrefilli seçeneklerle, tuzak çukurlarla, bubi tuzaklarla ve fötr şapkanın 'çirkin-sevimli' olduğunu söyleyerek seni, onu satın almaya ikna eden aptal Wendy gibi görünüşte güvenilir arkadaşlardan kötü tavsiye almakla dolu olan bu kafa karıştırıcı, iki büklüm olmuş dünyada *neyin iyi neyin kötü* olduğunu saptamak her zaman kolay değildir. Hadi diyelim bir şekilde, modern yaşamın mayın tarlasında yönünü belirledin ve iyi olmayı başardın, sen sadece bir kişi ediyorsun! Bu gezegende *sekiz milyar* insan var ve onların çoğu iyi olmayı *hiç de* önemsiyormuş gibi durmuyor. Yoz siyasetçiler var, sinsî CEO'lar var, köpekleri kaldırma kakasını yaptığında köpek kakasını yerden almayan insanlar var, kötü diktatörler var ve aptal Wendy var. (Onun olayı ne? Diğer insanların hayatını çekilmez yapmaktan zevk mi alıyor?) Bu nedenle, bir kişinin 'iyi' olmasının artık bir öneminin olup olmadığını merak etmemek elde değil. Ya da ahlak felsefesi okumaya başladığımda ve bu devasa, düğümlenmiş, allak bullak karışıklık hakkında düşünmeye başladığımda yaptığım gibi ifade etmek gerekirse:

Ne halt etmem gerekiyor?

Bu soru -Nasıl daha ahlaklı bir hayat yaşayabiliriz?- binlerce yıldır insanları rahatsız ediyor* fakat bu soruya cevap vermek, gündelik hayatımızı istila eden ve bizi imkânsız kararlarla, istenmeyen neticeler doğuran karmaşık sonuçlarla bunaltmakla tehdit eden irili ufaklı zorluklar sağ olsun, hiç bu kadar zor olmamıştı. Ayırıyeten, ‘ahlaklı birey’ olmaya azıcık yakın olmak bile günlük tasavvur, öz-muhakeme ve sıkı çalışma gerektirir; nasıl iyi olabileceğimizi bırak ayda biri, *abartısız her an* düşünmeliyiz. Bu kitap; durumun bunaltıcılığını biraz olsun azaltmak için tüm kafa karıştırıcı batağı, büyük veya küçük herhangi bir etik ikilemle karşılaştığımızda kendimize sorabileceğimiz dört basit soruya indirgemeyi umuyor:

- 1- Ne yapıyoruz?
- 2- Bunu neden yapıyoruz?
- 3- Yapabileceğimiz daha iyi bir şey var mı?
- 4- Neden daha iyisi?

Kısa ve öz olarak ahlak felsefesi ve etik** budur; bu dört soruya yanıt arayış. Evrensel İyilik Muhasebe Departmanı bize hep kötü haber verirken işte biraz iyi haber: Filozoflar çok uzun zamandır o soruların birebir aynısını düşünmekteler. Bizim için cevapları var ya da en azından, kendi cevaplarımızı kesin ve açık olarak belirtmede bize yardım edebilecek *fikirleri* var. Ve eğer o filozofların birçoğunun, sizde ânında gerilim baş ağrısına neden olan sinir bozucu şekilde yoğun düzyazılar yazdıkları gerçeğini aşabilirsek, kendimizi onların teorileriyle donatabilir, karar verirken onları kullanabilir ve bugün, dünden biraz daha iyi olabiliriz.

* Pekâlâ, dürüst olalım: *Bazılarını* rahatsız etti. Her vicdanlı vatandaş için etik kuralları istediklerini elde etmede can sıkıcı engeller olarak gören bir sürü dolandırıcı, yalancı ve New York borsası para avcısı manyağı vardır.

** Pek çok insan gibi ben de ‘ahlak’ ve ‘etik’ terimlerini, saplantılı felsefelerin ve dilbilim ineklerinin itirazlarına karşın, kısmen birbirinin yerine geçecek şekilde kullanıyorum. Semantik tavşan deliklerinden hoşlanıyorsanız, çeşitli sözlükleri karıştırabilir ve farklılıkları ayırabilirsiniz... Sonra hayat çok kısa olduğu için bu farklılıkları kaygısızca görmezden gelmede bana katılın.

Şu soruyu kendinize sıkça soruyor musunuz: Bu kadar iyi bir insanken neden ben suçluluk duyuyorum?

Umursamayı bırak! Sen iyi olmak için çabalamadığında hayat çok daha kolay, hele bazen mükemmel bir iyi insan olmanın ulaşılmazlığı göz önünde bulundurulursa. Demek istediğim, uzayda büyük, yığıntı bir kayanın üzerinde yüzen küçük hiçlik parçacıklarıyız, yaptığımız herhangi bir şeyin herhangi bir önemi var mı?

Michael Schur, *İyi Yere Nasıl Gidilir?* adlı ilk kitabıyla ahlak felsefesine yeni başlayanlar için mizahi ve eğitici bir anlatımla rehber niteliğinde bir çalışma ortaya koyuyor.

The Good Place, *The Office*, *Parks and Recreation* gibi başarılı durum kome-dilerinin yapımcısı ve senaristi Schur, Aristoteles'in nihai hedef olarak mutluluk kavramını, Kant'ın mutluluğu önemsiz gören deontolojisini, Sartre ve Camus'nün varoluşçuluğunu kapsayan bulgularını kitap boyunca absürt soru ve cevaplarla inceliyor:

“Sebepsiz yere arkadaşımın yüzüne yumruğu patlatmalı mıyım?”

“Yalan söylemeli ve arkadaşıma; o saçma ve çirkin gömleğini beğendiğimi söylemeli miyim?”

Starbucks'ta bahşiş bırakacağın zaman baristanın bunu gördüğünden emin olmak için beklediğinde oluşan duygularını tıpkı *The Good Place* dizisindeki gibi eğlenceli bir dille okuyuculara aktarıyor.